

Mishandeling van landbouwhuisdieren en de negatieve gevolgen voor rechtstreekse betalingen

mr. ir. J.M.M. Kroon¹

Dierenmishandeling is verboden. Wie dat wel doet, riskeert straf en loopt daardoor Europese subsidies (deels) mis. Maar wat is dierenmishandeling en in hoeverre mag naast een strafmaatregel subsidie worden gekort? Dit artikel gaat over de Wet dieren en de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren (GWWD), de handhaving daarvan bij landbouwhuisdieren en de gevolgen voor Europese (inkomens) subsidies bij niet-naleving. De wetgeving en jurisprudentie op dit vlak is legio. In dit artikel heb ik ervoor gekozen de hoofdlijnen in de wetgeving en jurisprudentie te behandelen.

1. De Wet dieren

De Wet dieren en ook de GWWD zijn kaderwetten, die een integraal wettelijk kader bieden voor regels over het gedrag van mensen jegens dieren en voor regels over beheersing van risico's van dieren of daarvan afkomstige producten, zowel voor mens als dier.² Het gaat om gehouden dieren, dus huisdieren als honden en hamsters, circusdieren en ook landbouwhuisdieren. De Wet dieren is vanaf 1 januari 2013 gefaseerd in werking getreden³ en vervangt grotendeels de GWWD. De GWWD is overigens zelf nog deels van kracht met regels over de gezondheid van dieren, waaronder voorschriften over de identificatie en registratie van dieren en het vervoeren van dieren.

Centraal in de Wet dieren staat de erkenning van de intrinsieke waarde van het dier en algemene zorgplicht van de mens voor het dier. De algemene verbodsbepalingen zijn in de wet opgenomen. Zo is het verboden om zonder redelijk doel of met overschrijding van hetgeen ter bereiking van zodanig doel toelaatbaar is, bij een dier pijn of letsel te veroorzaken dan wel de gezondheid of het welzijn van het dier te benadelen (art. 2.1 Wet dieren), is het verboden bij ministeriele regeling aangewezen diersoorten of diercategorieën te houden (art. 2.2, lid 1 Wet dieren) en is het verboden voor houders van dieren deze dieren de nodige zorg te onthouden (art. 2.2, lid 8 Wet dieren). Ook bevat de Wet dieren voorschriften ter bescherming van de gezondheid

van het dier en de mens, bijvoorbeeld voor diergeneesmiddelen, biotechnologie en de productie van vlees.

De materiële voorschriften staan in zo'n 25 Algemene maatregelen van bestuur, ministeriële regelingen en wijzigingsbesluiten. Materiele wetgeving voor het houden van dieren is opgenomen in de AMvB Besluit houders van dieren (hierna: Besluit) en diverse ministeriële regelingen. Dit Besluit is zelf al een uitwerking van zo'n 19 Europese Verordeningen en Richtlijnen en een aantal wetsartikelen uit de Wet. Het Besluit bepaalt bijvoorbeeld dat je een dier niet mag slaan waardoor het letsel tot gevolg heeft (art. 1.3, sub c Besluit) en je een dier niet mag verplaatsen als het zijn krachten te boven gaat (art. 1.3 sub f Besluit). Ook mag de bewegingsvrijheid van een dier niet op zodanige wijze worden beperkt dat het dier daardoor onnodig lijdt of letsel wordt toegebracht (art. 1.6, lid 1 Besluit) en moet een dier voldoende ruimte worden gelaten voor zijn fysiologische en ethologische behoeften (art. 1.6, lid 2 Besluit). De wettelijke eisen aan het transport van dieren vindt zijn grondslag in de Europese Transportverordening.⁴

2. Handhaving Wet dieren en GWWD

De voorschriften voor het houden van dieren zijn veelal open deuren. Eigenlijk alles wat afbreuk kan doen aan de intrinsieke waarde van een dier, en ook aan de gezondheid van de mens, is verboden. Deze

1. Jacoline Kroon is advocaat bij A&S Advocaten in Wageningen. Zij dankt Ewa Koryzna voor haar hulp bij het jurisprudentie-onderzoek.
2. *Kamerstukken II* 2007/08, 31 389 nr. 3, p. 3, Memorie bij toelichting bij het wetsvoorstel Wet dieren.
3. *Stb.* 2011, 345 en *Stb.* 2012, 659.

4. Verordening (EG) Nr. 1/2005 VAN DE RAAD van 22 december 2004 inzake de bescherming van dieren tijdens het vervoer en daarmee samenhangende activiteiten en tot wijziging van de Richtlijnen 64/432/EEG en 93/119/EG en van Verordening (EG) nr. 1255/97.

voorschriften bieden echter wel de kapstok voor de legaliteit van de handhaving. Die geschiedt via het bestuursrecht en het economisch strafrecht, waar onderscheid wordt gemaakt tussen overtredingen en misdrijven. Bij de keuze voor het bestuursrecht of strafrecht is aangesloten bij criteria, die zijn opgenomen in het wetsvoorstel Aanvulling van de Algemene wet bestuursrecht⁵. Naarmate de te handhaven norm meer aansluit bij in de maatschappij levende fundamentele waarden, komt strafrechtelijke handhaving eerder in aanmerking. In het verlengde daarvan geldt, dat naarmate meer behoefte bestaat aan openbare berechting van een normovertreding, het strafrecht eerder in aanmerking komt. Dierverwaarlozing en onthouden van zorg is een economisch delict, wat strafbaar is gesteld in de Wet op de economische delicten (WED).⁶

Strafrechtelijke vervolging

De jurisprudentie over strafrechtelijke vervolging wat betreft landbouwhuisdieren is niet heel dik gezaid. De algemene trend is – en dat zie ik ook in mijn eigen praktijk – dat het gaat om relatief kleine agrarische bedrijven waarbij de slechte zorg voor de dieren een ‘bijkomend gevolg’ is van het onvermogen van de ondernemer om zijn bedrijf en vaak ook zichzelf goed te verzorgen. Dit rechtvaardigt natuurlijk niet de dierverwaarlozing dan wel dierenmishandeling. De strafrechtelijke maatregelen zien regelmatig op een verbod tot het langer houden van dieren en zeker op preventie van herhaling.

In de uitspraak van 28 mei 2014⁷ ging het om een vader en zoon die ervan werden verdacht zich onder meer schuldig te hebben gemaakt aan de verwaarlozing van veel van hun runderen, met name door aan deze dieren de nodige verzorging te onthouden als zij ziek waren, verwondingen hadden en pijn leden. De stallen voldeden niet aan de gestelde normen, waardoor het risico op verwonding groot was en het pad van de stallen naar het weiland was te lang en te lastig voor kreupele dieren. Zieke dieren werden niet afgezonderd en de dieren kregen geen water en voedsel tot hun beschikking. De rechtbank acht een deel van de overtredingen niet bewezen en spreekt verdachte daarvan vrij. Voor zover de overtredingen wettig en overtuigend zijn bewezen, legt de rechtbank een voorwaardelijke gevangenisstraf op van 3 maanden met een proeftijd van 2 jaar. Met het oog op preventie legt de rechtbank een voorwaardelijke stillegging van het gehele bedrijf op. Op dit thema zijn er nog enkele variaties.⁸

5. Vierde tranche, *Kamerstukken II* 2003/04 29 702, nr. 3, p. 118/119.
6. Art. 1 sub 1, 2 en 4 en art. 1a sub 3, waarbij de categorie-indeling in deze artikelen gevolgen hebben voor de strafmaat.
7. Rechtbank Zuid-West Brabant 28 mei 2014, ECLI:NL:RBZWB:2014:3737.
8. Rechtbank Noord-Holland 22 september 2016, ECLI:NL:RBNHO:2016:8083.

Bestuurlijke boete

Handhaving via bestuurlijke boetes gebeurt vooral bij overtredingen waarbij geen ingrijpende dwangmiddelen nodig zijn. Denk hierbij bijvoorbeeld aan voorschriften over transport van vee, regels over identificatie en registratie van dieren of productie, het verhandelen en het gebruik van diervoeders.⁹ De GWWD kende aanvankelijk geen mogelijkheid voor het opleggen van een bestuurlijke boete. Deze is eerst in 2010 in het leven geroepen¹⁰, met name vanwege de voortdurende handhavingsproblematiek bij het transport van levend vee. In 2019 is ook de mogelijkheid geschapen om voor overtreding van de Regeling identificatie en registratie een bestuurlijke boete op te leggen.¹¹ Ook de Wet dieren bevat de mogelijkheid bestuurlijke boetes op te leggen (hoofdstuk 8, §3). De categorie-indeling en hoogte van de boete vloeien voort uit het Besluit handhaving en overige zaken Wet dieren¹² en de Regeling bestuurlijke boete GWWD¹³. De sanctie categorie is per soort overtreding vastgelegd.

De jurisprudentie over bestuurlijke boetes in het kader van dierenwelzijn is zeer omvangrijk. Een kleine greep uit de doos: een boete voor het veelvuldig overtreden van de maximale bezettingsgraad van pluimvee¹⁴, het vervoeren van een dier dat daartoe niet geschikt is¹⁵ en misstanden bij het transport.¹⁶

Melding dierenmishandeling en rol NVWA

Een houder van dieren zal meestal niet zelf de dierenmishandeling melden om strafvervolging over zich uit te roepen. Meestal zijn het erfbetreiders, die de dierenmishandeling waarnemen. Er bestaat geen meldplicht van dierenmishandeling voor personen of professionals, in tegenstelling tot een meldplicht bij bepaalde dierziektes en zoönosen (art. 100 GWWD). De Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde hanteert wel een officiële meldcode¹⁷, de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (hierna: NVWA) maakt melding via een website mogelijk¹⁸, evenals het vertrouwensloket voor landbouwhuisdieren.¹⁹ Ook is er een landelijk telefoonnummer (144). Transport van dieren vindt standaard plaats onder toezicht van een dierenarts van de NVWA met eigen regels over melding en gevolgen voor niet-naleving.

Wanneer niet-naleving van dierenwelzijnseisen is geconstateerd, is de NVWA bevoegd als inspecteur en toezichthouder in deze handhavend op te

9. *Kamerstukken II* 2007/08, 31 389 nr. 3, p. 72, Memorie bij toelichting bij het wetsvoorstel Wet dieren.
10. *Stb.* 2010, 157, art. 120 a t/m 120 aa.
11. *Stcrt.* 2019, 9436.
12. *Stb.* 2012, 603.
13. *Stcrt.* 2010, 13633.
14. CBB 22 juni 2016 (ECLI:NL:CBB:2016:179) en CBB 16 april 2019 (ECLI:NL:CBB:2019:155).
15. CBB 20 juli 2017 (ECLI:NL:CBB:2017:280) en CBB 7 mei 2019, ECLI:NL:CBB:2019:191).
16. CBB 2 april 2019 (ECLI:NL:CBB:2019:136).
17. www.knmvd.nl.
18. www.nvwa.nl.
19. www.vertrouwensloketlandbouwhuisdieren.nl

treden.²⁰ De NVWa zal een proces-verbaal of een boeterapport opmaken. Dit heeft de status van een officieel deskundigenrapport. Bij eventuele verdere (straf)vervolgning moet de aangeklaagde van goeden huize komen dit rapport in rechte aan te vechten. Daarnaast stelt de NVWa de houder van de dieren – afhankelijk van de soort overtreding – vaak in de gelegenheid de overtreding ongedaan te maken (corrigerende werking), al dan niet onder oplegging van een last onder dwangsom. De begunstigingstermijn is daarbij afhankelijk van de aard en ernst van de overtreding.

3. Korting rechtstreekse betalingen

Dierenwelzijn en diergezondheid zijn randvoorwaarden voor aanspraak op rechtstreekse betalingen op grond van het gemeenschappelijk landbouwbeleid van de Europese Unie. Overtreding van de Wet dieren en de GWWD kunnen dus de aanspraak op rechtstreekse betalingen aantasten. Verordening 1306/2013²¹ bevat het huidige Europees wettelijk kader voor de financiering, het beheer en de monitoring van het gemeenschappelijk landbouwbeleid, waaronder de rechtstreekse betalingen aan landbouwers voor inkomensondersteuning. Indien een landbouwer aanspraak wil maken op inkomensondersteuning, moet hij op grond van art. 93 VO 1306/2013 voldoen aan een aantal randvoorwaarden op het gebied van:

- a. milieu, klimaatverandering en een goede landbouwconditie van grond;
- b. volksgezondheid, de diergezondheid en de gezondheid van planten;
- c. dierenwelzijn,

welke randvoorwaarden op hun beurt zijn uitgewerkt in Bijlage II van die Verordening.

Uit art. 39, lid 1 VO 640/2014²² volgt dat wanneer een geconstateerde niet-naleving het gevolg is van nalatigheid, een verlaging wordt toegepast van in de regel 3% van het totale bedrag aan betalingen en jaarlijkse premies. Het betaalorgaan kan op basis van de beoordeling van het belang van de niet-naleving in het controleverslag dat percentage verlagen

tot 1% of verhogen tot 5% (art. 39, lid 2 VO 640/2014). Bij opzettelijke niet-naleving bedraagt de korting op grond van art. 40 VO 640/2014 20%, welk op zijn beurt kan worden verlaagd naar 15% respectievelijk worden verhoogd naar 100%. Indien meer dan één niet-naleving is geconstateerd voor verschillende besluiten of normen die tot hetzelfde terrein van de randvoorwaarden behoren, gelden die gevallen voor de vaststelling van de verlaging overeenkomstig art. 39, lid 1, en art. 40, van Verordening (EU) nr. 640/2014 als één niet-naleving (art. 73, lid 2 VO 860/2014). Bij niet-naleving van randvoorwaarden op verschillende terreinen worden de kortingspercentages bij elkaar opgeteld, echter met een maximum van 5% (art. 74, lid 1 VO 860/2014), welke bij herhaling worden verhoogd tot een maximumkorting van 15% (art. 74, lid 2 VO 860/2014). Is er sprake van een qua omvang, ernst of permanent karakter extreme opzettelijke niet-naleving, dan volgt niet alleen de sanctie van 20% korting, maar wordt de begunstigde in het volgende kalenderjaar ook uitgesloten van alle rechtstreekse betalingen (art. 75 VO 860/2014).

Jurisprudentie korting rechtstreekse betalingen

Ook over de korting op rechtstreekse betalingen wordt veelvuldig geprocedeerd. De jurisprudentie hierover is nagenoeg altijd in het nadeel van de landbouwer. Een korte bloemlezing.

Aan een varkenshouder is een randvoorwaardenkorting opgelegd van 20%, omdat hij zijn 747 varkens niet onbeperkt drinkwater zou hebben verstrekt. Volgens de controleur was dat een opzettelijke overtreding. Het beroep is ongegrond.²³ Een schapenhouder krijgt een randvoorwaardenkorting van 3%, omdat hij heeft gehandeld in strijd met het Besluit welzijn productiedieren. Beroep ook ongegrond.²⁴ In zijn uitspraak van 18 december 2013 verklaart het CbB het beroep van een melkveehouder ongegrond. Aan de melkveehouder was een korting opgelegd van 15%, omdat bij twee opeenvolgende controles op het bedrijf koeien met letsel waren geconstateerd, welke koeien niet onmiddellijk op passende wijze waren verzorgd. Dit was in strijd met de randvoorwaarde van dierenwelzijn. Een beroep op het evenredigheidsbeginsel ex art. 3:4, lid 2 Awb mocht de melkveehouder niet baten, aangezien de korting voortvloeit uit een wettelijk voorschrift.²⁵

Beroepen tegen de opgelegde korting worden slechts sporadisch gegrond verklaard. Gegrondverklaring was wel aan de orde bij een varkenshouder, die een zieke zeug niet de goede verzorging had gegeven en bovendien mest niet emissiearm had aangewend. Aan de varkenshouder werd een korting op zijn inkomenssteun opgelegd van 40% wegens tweemaal opzettelijke niet-naleving. Het CbB oordeelde dat de niet-nalevingen zich op twee terreinen van rand-

20. www.nvwa.nl, zoeken op 'factsheet Handhaven bij dierenwelzijns-overtredingen'.

21. Verordening (EU) Nr. 1306/2013 van het Europees Parlement en de Raad van 17 december 2013 inzake de financiering, het beheer en de monitoring van het gemeenschappelijk landbouwbeleid en tot intrekking van Verordeningen (EEG) nr. 352/78, (EG) nr. 165/94, (EG) nr. 2799/98, (EG) nr. 814/2000, (EG) nr. 1290/2005 en (EG) nr. 485/2008 van de Raad.

22. Gedelegeerde Verordening (EU) nr. 640/2014 van de Commissie van 11 maart 2014 tot aanvulling van Verordening (EU) nr. 1306/2013 van het Europees Parlement en de Raad wat betreft het geïntegreerd beheers- en controlesysteem en de voorwaarden voor weigering of intrekking van betalingen en voor administratieve sancties in het kader van rechtstreekse betalingen, plattelandsontwikkelingsbijstand en de randvoorwaarden.

23. College van Beroep voor het bedrijfsleven 1 mei 2015, ECLI:NL:CBB:2015:227.

24. CbB 18 juli 2014, ECLI:NL:CBB:2014:288.

25. CbB 18 december 2013, ECLI:NL:CBB:2013:288.

voorwaarden bevinden, te weten enerzijds milieu en anderzijds dierenwelzijn. Aangezien de overtreding van het dierenwelzijn niet opzettelijk was en voor het terrein milieu wel, geldt een korting van 3 respectievelijk 20%, in totaal dus 23%.²⁶

In een andere uitspraak ging het om een randvoorwaardenkorting van 30% voor het verwaarlozen van een koe en het onthouden van de nodige verzorging. Het CbB oordeelde dat niet met voldoende zekerheid kan worden vastgesteld dat het dier al enkele dagen ziek in het weiland achter de bedrijfs-woning had gelegen en dat de ontstoken knie tot de slechte toestand van de koe had geleid. Het beroep was daarom gegrond.²⁷

4. Straf, boete en korting rechtstreekse betalingen

Veel landbouwers ervaren een korting op de rechtstreekse betalingen als een bestraffing. Indien zij naast een bestuurlijke boete of strafrechtelijke vervolging ook nog eens worden gekort op de inkomenssubsidie, die zij hard nodig hebben, ervaren zij dit als een dubbele bestraffing. Dit is op grond van het rechtsbeginsel *ne bis in idem*²⁸ verboden, wat in het Nederlandse Wetboek van Strafrecht is vastgelegd in art. 68. Ook het Europese handvest bepaalt in art. 50: *'Niemand wordt opnieuw berecht of gestraft in een strafrechtelijke procedure voor een strafbaar feit waarvoor hij in de Unie reeds onherroepelijk is vrijgesproken of veroordeeld overeenkomstig de wet.'* Voor het antwoord op de vraag of sprake is van een dubbele bestraffing bij korting op de rechtstreekse betalingen (ook wel GLB-subsidies of bedrijfstoelag) moet eerst komen vast te staan of korting van de rechtstreekse betaling een straf is.

Het Hof van Justitie van de Europese Unie heeft in bestendige jurisprudentie geoordeeld dat op grond van verordeningen over het gemeenschappelijk landbouwbeleid uitgevaardigde sancties niet strafrechtelijk van aard zijn²⁹, voor het laatst in het veelvuldig aangehaalde Bonda-arrest³⁰. In dit laatste arrest heeft het Hof van Justitie uitdrukkelijk geoordeeld dat GLB-sancties, zoals de randvoorwaardenkorting, tot doel hebben om het beheer van middelen van de Europese Unie te beschermen. Daarnaast vinden dergelijke sancties alleen toepassing indien een subsidieaanvraag is ingediend. Ook hieruit volgt dat zulke sancties geen bestraffend karakter hebben. Het opleggen van een bestuurlij-

ke boete naast het opleggen van een randvoorwaardenkorting levert daarom geen dubbele bestraffing van dezelfde overtreding op en reeds daarom is geen sprake van schending van art. 5:43 Awb. Ook de Nederlandse bestuursrechter stelt zich al jaren op het standpunt dat de korting op rechtstreekse betalingen wegens niet-naleving van randvoorwaarden geen strafkorting is.

Hoewel via bestuursrechtelijke kant al jaren vast staat dat een korting op de rechtstreekse betalingen geen strafsancie is, was het voor de strafrechter lange tijd geen uitgemaakte zaak of strafrechtelijke vervolging mogelijk was wanneer een landbouwer al was gekort op zijn rechtstreekse betalingen.

Bij een beroep op deze dubbele bestraffing gaven meerdere gerechtshoven de landbouwers gelijk en verklaarden het openbaar ministerie in hun strafvervolging niet ontvankelijk, indien de landbouwer eerder al was gekort op zijn landbouwsubsidies.³¹ Dit terwijl andere strafrechters en de bestuursrechters zich juist zonder veel omhaal van woorden aansloten bij het door het Hof van Justitie gewezen Bonda-arrest.³²

In zijn arrest van 14 februari 2017 heeft de Hoge Raad de verschillende visies of sprake is van een dubbele bestraffing voor eens en altijd beslecht.³³ De Raad overweegt in paragraaf 4.3.4 als volgt:

'De Hoge Raad beantwoordt die vraag [of sprake is van dubbele bestraffing, JK] ontkenkend. Daarbij neemt de Hoge Raad in het bijzonder in aanmerking dat uit de aan de orde zijnde regelgeving en de daarop betrekking hebbende rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie (...) blijkt dat (i) de op grond van de verordeningen betreffende het GLB opgelegde sancties niet als van strafrechtelijke aard worden aangemerkt, (ii) dergelijke sancties slechts kunnen worden opgelegd aan marktdeelnemers die in alle vrijheid een beroep doen op de bij die verordeningen ingestelde steunregeling en die sancties slechts tot gevolg hebben dat de betrokkene de aanspraak of het vooruitzicht op ingevolge de steunregeling te ontvangen inkomenssteun verliest, en (iii) het opleggen van die sancties verband houdt met de niet-naleving van aan die regeling verbonden beheerseisen, alsmede dat het met de opgelegde sancties nagestreefde doel niet repressief is, maar in essentie strekt tot het bevorderen van de naleving van de aan de steunregeling

26. CbB 8 maart 2013, ECLI:NL:CBB:2013:BZ7151.

27. CbB 11 mei 2012, ECLI:NL:CBB:2012:BW6493.

28. Het algemene rechtsbeginsel van *ne bis in idem* houdt in dat een persoon niet twee maal voor eenzelfde feit mag worden bestraft.

29. zie arresten van 18 november 1987, Maizena e.a., 137/85, *Jurispr.* p. 4587, punt 13; 27 oktober 1992, Duitsland/Commissie, C-240/90, *Jurispr.* p. I-5383, punt 25, en 11 juli 2002, Käserei Champignon Hofmeister, C-210/00, *Jurispr.* p. I-6453, punt 43.

30. Hof van Justitie van de Europese Unie, 5 juni 2012, ECLI:EU:C:2012:319.

31. Rechtbank Oost-Brabant 19 december 2013, ECLI:NL:RBOBR:2013:7409, Hof Arnhem-Leeuwarden 25 november 2015, ECLI:NL:GHARL:2015:8975; en Rechtbank Overijssel 24 oktober 2016, ECLI:NL:RBOVE:2016:4151.

32. zie Gerechtshof 's-Hertogenbosch 10 februari 2016 (ECLI:NL:GHSHE:2016:375) en gerechtshof Amsterdam 19 november 2016 (ECLI:NL:GHAMS:2016:4152), CbB 30 april 2015 (ECLI:NL:CBB:2015:230) en ABRvS 29 juli 2015, (ECLI:NL:RVS:2015:2369).

33. HR 14 februari 2017 (ECLI:NL:HR:2017:241).

verbonden voorwaarden en het verzekeren van een goed beheer van de middelen van de Unie. Anders dan het Hof heeft geoordeeld, maakt het in dit verband geen wezenlijk verschil dat bij het opleggen aan de verdachte van de korting is betrokken dat hij opzettelijk heeft gehandeld of dat de korting is toegepast op een subsidie die betrekking heeft op het jaar van de geconstateerde onregelmatigheden.

De in de onderhavige zaak aan de verdachte opgelegde randvoorwaardenkorting op GLB-inkomenssteun kan derhalve niet worden aangemerkt als een veroordeling voor een strafbaar feit in de zin van art. 50 Handvest (vgl. het onder 3. weergegeven arrest HvJ EU 5 juni 2012, zaak C-489/10, ECLI: EU: C: 2012: 319, met in rov. 36 ev. verwijzing naar de arresten van het EHRM inzake Engel e.a./Nederland, 8 juni 1976, A nr. 22, § 80–82, en Zolotoukhine/Rusland van 10 februari 2009, nr. 14939/03, § 52 en § 53).

En even verderop:

'4.6 Opmerking verdient nog dat, anders dan het Hof kennelijk heeft geoordeeld, hier niet sprake is van een uitzonderlijke — van andere gevallen waarin een bestuursrechtelijk en een strafrechtelijk traject samenlopen, afwijkende — situatie die op gespannen voet staat met het, aan art. 68 Sr ten grondslag liggende, beginsel dat iemand niet tweemaal kan worden vervolgd en bestraft voor het begaan van hetzelfde feit zoals aan de orde was in het arrest van de Hoge Raad van 3 maart 2015, ECLI: NL: HR: 2015: 434, NJ 2015/256, reeds omdat in het onderhavige geval de randvoorwaardenkorting en de te verwachten strafrechtelijke sancties niet in zo een hoge mate overeenkomen als in dat arrest aan de orde was. Bovendien doen zich met betrekking tot de procedurele afstemming geen wezenlijke samenloopproblemen voor als in dat arrest bedoeld, mede omdat de strafrechter — wanneer hij daartoe aanleiding ziet — de randvoorwaardenkorting als relevante omstandigheid bij de strafoplegging kan betrekken.'

5. Afronding

Uit het voorgaande volgt dat overtreding van voorschriften van de Wet Dieren en van de GWWD niet wenselijk zijn vanuit het oogpunt van dierenwelzijn en de gezondheid van mens en dier. Ook voor de portemonnee is een dergelijke overtreding en daaruit voortvloeiende veroordeling niet wenselijk. Mogelijk lijkt de strafrechtelijke sanctie relatief gering, de gevolgen voor de korting op inkomensondersteuning via rechtstreekse betalingen hebben grot(er)e financiële gevolgen.